

Kopriva Nikolett

Zuhanórepülés

Valamiért viszonylag későn kezdtem ismerkedni a kortárs magyar költészettel. Éppen a Jankovics József által szerkesztett és válogatott *Zalán Tibor legszebb versei* gyűjtemény volt az egyik első lépés e költészet megismerésében.

Mielőtt nekifutnék a válogatásnak, fontosnak tartom megemlíteni szerkesztői utószót, s főképp azon részét, melyben a „szép vers” fogalmát boncolgatja. Jankovics tulajdonképpen azt mondja, szubjektív, mitől szép a vers. Másrészt – beismerve saját nyilvánvaló szubjektivitását, – szemlélteti, hogy ő milyen kritériumrendszer alapján tud be valamit ebbe a fogalomba illőnek: „Legyen gondolatgazdag, filozófiai és metafizikai elmeélt is felmutató. Álljon mögöttük láthatatlanul, de akár kinyilvánítva is az egész világkultúra, s a magyar hagyomány egyaránt, s ha lehet, nyilatkozzon a külföldi és a hazai elődeihez való viszonyáról. Hiszen az egymás utáni korok irodalmi egymásból születnek, kérdéseket tesznek fel s felelnek egymásnak. Tegyük mindezt akár rejtetten, vagy akár szövegszerűen kimutathatóan, mert ennek felismerése, a kapcsolódási pontok meglatása, azon kívül, hogy megmutatja az irodalom működésének igazi létmódját, örömet szerez az olvasónak. Gazdagítja a világról való tudását. (...) Hogy miért időzünk el ilyen sokáig a szép vers fogalma és jellegzetességei körül? Egyrészt azért, mert a kötet válogatója e szempontok alapján hozta létre összeállítását, másrészt pedig azért, mert Zalán Tibor költészete tökéletesen megfelel az e kritériumrendszerre alapuló vizsgálatoknak.”

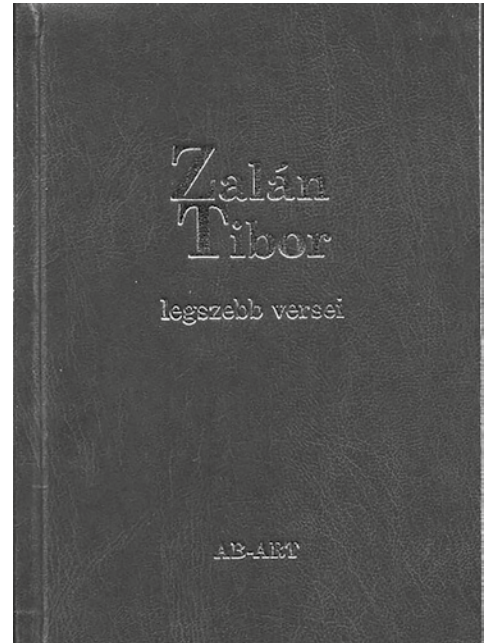
A forma magas szintű művelése mellett elsősorban a semmit sem leplező őszinteség volt az, ami feltűnt a versekben.

„Két hete készül bennem a sírás,
s még csoda, hogy vagyok.
Hallgatásod céltalan
létre kényszerít,
mint magot a
kéz, mely kőre ejti.”

(Parázs zuhant szemembe)

„Én permanens kétségbeesésben élek
rég, mióta az Istenhez
vezető utakat mind eltorlaszolták a bűneim”
(Kophosziladészi elégiák 3.)

Másrészt letaglózó a versek személyessége. De itt elsősorban nem a sorokat író költő és a lírai én megkérdőjelezhető kapcsolatára gondolok – bár ezen is érdemes gondolkodni, – hanem az olvasóban keltett személyességre. Azt érzem, ezek a sorok az én világomnak is töredékei, a versek rám nézve személyesek. Kimondják sötétebb

ÚJ OLVASÓ

gondolataim, kimondják a félelmeim, hangot adnak annak a pániknak, melyet olykor a puszta létezésre való ráébredés szül. Állapotok, melyekben éltem, élek, melyekhez visszatérek. Állapotok, melyekről azt hinnénk, némák, hangtalanok, és melyeknek olykor egyenesen szégyellünk hangot adni. Úgy gondolom, ez az egész nem véletlen. Azért személyesek ezek a versek, mert fájdalmasan emberi dolgokról szólnak. Az ember belső útvesztőjéről, ahol „öngyilkosok a fák”, és „elkurvult”, „penészes”, „bepisilő angyalok” járnak a hóval fedett, jeges utakat, fehér folyosókat, omló bányákat. Az emberé, akit foglalkoztat a lét, elmúlás, és aki nem érti, mit keres itt. Kérdez, és válaszokat akar. „Hogy bírják tér és idő nélkül a halottak?” Fellázad a dolgok menete ellen, faggatja Istent, aztán eltávolodik tőle. „Legszebben írni Istentől tudnék/De hát hisz mondtam nincsen ő már/Üres az ég fent kifeszített kőtér”. S ami talán súlyosabb: önmagától is eltávolodik. „Én nem akarom többé tükrökben látni magam”. „Tünékeny leszek és bizonytalan/ház elé kidobott megutált lom”. Válságok ezek, álomszerű zuhanások, de legfőképpen: igazi emberi zuhanások. S ezekben a végzetesnek tűnő lemondásokban izzik leginkább maga a lét.

A könyv találóan [A téglagyári tó!] című verssel indul. Ebben a versben még felsejlik a gyermekkor, és szabályosan bevezet minket a könyv világába.

„A téglagyári tó! Anyám a parton
agyagtól maszatos gyermekarcom
Homályos a kép Piros a széle
Ráfrecscent nagyapám torkavére

s a fákról is éretten már a körte
pirosan hullt ahogy kiköhögte
Készültem: a világot felképelem
de bokorban várt a történelem

(...)

könnycsepp - gyermekségem pocakos öre
Csak érnék haza Haza időre...
Egyszerre lett tél nem telelődött
S hazáig az út És hó Így kezdődött”

A versek sokoldalúak, rengeteget tanulhatunk belőlük. Reagálnak a világban végbemenő

folyamatokra, a világ más és más tereiből szólnak ki, van bennük történelem, erotika, szerelem. Élő és holt társakkal kommunikálnak, felelevenednek bennük olyan klasszikusok, mint Dante, Arany János vagy József Attila. A sorokban nem egy bonyolult, kódolt költői nyelvel, hanem egy természetes, képi világban rendkívül gazdag beszédmóddal találkozunk.

Ahogy fentebb már szó volt róla, a könyvben nagyon erősen jelen van a metafizikai jelentéstartalom, s engem ez szólított meg leginkább a versekben. Azt hiszem, az Énhez, az Istenhez és a halálhoz való viszony az a három alapkőve az ember – a gondolkodó ember – gondolkodásának, mely jóformán egy életen át végigkíséri, még ha fel is hagy a szkepszissel, és belátásra is tér ezekben a kérdésekben. És amióta világ a világ, futjuk ezeket a köröket. Ahogy majdnem minden igazán fajsúlyos kérdésben, itt is vethetünk egy pillantást az ókori gondolkodókra, akik felfoghatatlanul távol vannak tőlünk az időben, de ugyanolyan kérdésekkel foglalkoztak, mint mi, és ugyanazokra a kérdésekre igyekeztek választ találni. Például, hogy mi végre vagyunk a földön, hogyan kerültünk ide, és hova kerülünk ezután. A különböző filozófiai iskolák mind ezekre a kérdésekre szolgáltak válasszal, és legtöbbször az élni-tudás segítségét célozták. Hisz ezek olyan útvesztők, amelyekben az ember elvész, eltéved... Így nem véletlen, hogy ésszerűbbnél ésszerűbb magatartási formákat tanítottak. A költészetnek nyilván nem az útmutatás a sajátja, hogy is lehetne az? Véleményem szerint – lévén a kérdést borzasztóan sok oldalról lehet megközelíteni, és valószínű mindegyik válasz igaz – sokkal inkább a talajvesztés, a zuhanás megélésének rettenete és szépsége. Zalán költészetére pedig ez rendkívül jellemző, mert nem csupán sejtetni akarja a zuhanást, itt ténylegesen zuhanunk. Ez nagy érték egy olyan korban, ahol sebezhetőségünket nagyrészt takargatjuk, mert ez lett belénk kódolva.

A zuhanáshoz kapcsolódóan fontos a bűntudat vissza-visszatérő jelenléte, ami ennek a költészetnek lényeges eleme. Sokat nem tudunk meg róla, és nem is kell megtudnunk. Sokkal inkább érezzük feszült vibrálását a sorok között. „Mindenki boldogtalanságára élek”. „Legjobb lenne de az is nagyon / ottfe-

lejteni magam egy padon”. Hasonló a helyzet a halál-témával is. A halál több fajtájával is találkozunk a sorok között: egyrészt a halál tényleges megtörténéseinek vagy megtörténének terhével, vagy éppen feloldozó szerepével. Másrészt a belső halál/haldoklás folyamatos feltűnésével, melyek inkább állapotok, mint történések. Ám erre akár válaszul szolgálhatnak az alábbi súlyos sorok, de leginkább a versrészlet első két sora:

„Én
nem haldoklom
én így élek
nincs ebben gőg
sem alázat
sem ítélet
annyi vagyok
amennyit a létből
súlyom kiszorít”

(Haldokolva élet)

Isten a maga jelen-nem-létében van jelen ebben a világban, és viszonylag intenzíven van jelen. Visszatér a versekben, eltávolodott, inkább rossz, mint jó létező nem-létezőként. Elvéve azonban – ami engem minden esetben nagyon váratlanul ért – tényleges jelenléttel is szembesülhetünk.

„Homály
llyenkor Isten
a szemembe néz
Ez lehet a halál állapota
Bevallom már
nem érint
amiben benne vagyok”

(Kilobbant nap)

Különösen meglepő a könyvben, hogy az erotikus versekben sem jelenik meg semmilyen jellegű föloldozás. Ezek is a hóval fedett világ részei, holott testi és lelki beteljesülés egyaránt történik bennük, a pillanatok heve némelyikükben szinte szikrázik. A feltételezhető kötelek valamiért mégis szétszakad, vagy valami miatt létre sem jöhet, s így az egész valami borzasztóan fájdalmas, meg sem nevezhető, inkább csak érezhető, vibráló állapotú transzformálódik.

„patkányok szimatolják tétova lépteim orruk
hintázó horgászdugók
a megáradt szemétben. mosakodj utánam a
csontodig
a lelkedig fertőtlenedj ha a sötétben hozzád-
sáppadok
a függöny mögött már ott állnak az árnyak
ajtónkhoz
s e lány békében csöndben megérik a rettenet.
megértsd
a villanypóznák reménytelen üzenetét: ne
kutasd az
éjszakában eltűnteket: ne kutass engem sem
magadban
mert szívedbe tapos és megöl a sötét”

([már mindent megtehetsz velem csak szeretned nem szabad. nagy kertben...])

Platón – bár életművében rengeteg paradoxonnal találkozunk – különbséget tesz az őrzöngő költészet és a csupán szakértelemből származó költészet között. S bár Platón azért tartja nemesnek a „szent örületben” leledző költőt – míg a másikat a kézművesek közé kategorizálja – mert úgy véli, az isteni világ tolmácsa, véleményem szerint az erről való gondolkodásunkra máig hat a platóni álláspont. Azt az egyet leszögezhetjük, hogy az általunk tárgyalt könyvben ez a két megállapítás kéz a kézben jár, hisz a fajsúlyos tartalom mellett a magas mesterségbeli tudás tovább fokozza a vissza-visszatérő katarzis élményét.

Ajánlom a könyvet minden olvasónak, minden szakmabelinek, aki mély és megrendítő versélményre vágyik, és zuhanórepülésre önmagában.

(Zalán Tibor *legszebb versei*, AB-ART, 2016.)